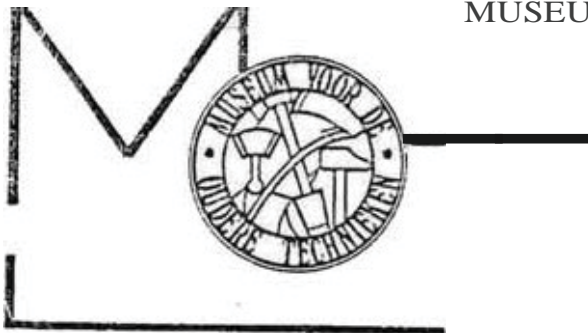
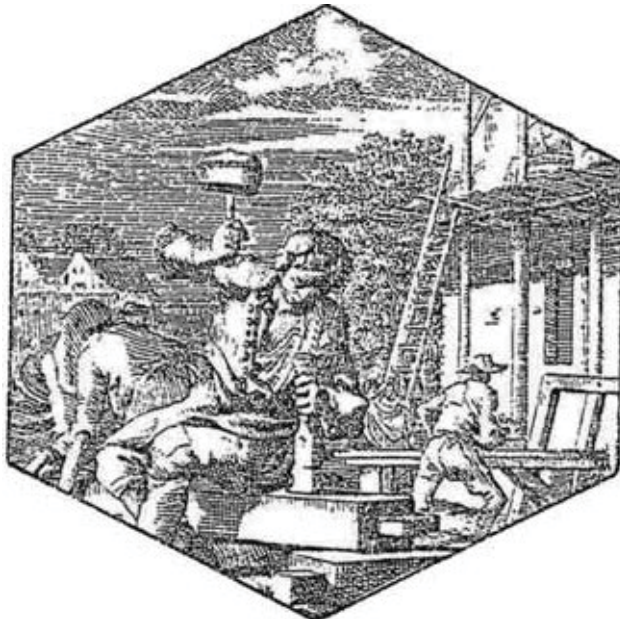

MUSEUM VOOR DE OUDERE TECHNIEKEN
Guldendal 20, B - 1850 - Grimbergen
België Tel. 02/269 67 71

Johan David

ALLE HOUT IS

GEEN TIMMERHOUT

MUSEUM VOOR DE OUDERE TECHNIEKEN
GRIMBERGEN

Uitgave M.O.T nr.2.6

MUSEUMVOOR DE OUDERE TECHNIEKEN
GRIMBERGEN
1988

JOHAN DAVID

ALLE HOUT IS GEEN TIMMERHOUT

M.O.T.
Guldendal 20
B-1850-Grimbergen

Uitgave M.O.T. 2.6
tekeningen : J. Marievoet
K. Wyns
opmaak : B. van Driessche
D/1988/3567/2

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
Katalogus	4
Nota bene	4
Vervoer	7
Recipiënten	10
Meten	12
Machines	14
Ambachten	16
Landbouw	22
Jeugd	26
Huisraad	28
Keuken	33
Verder lezen	39

"Ik wou eens een lijst opstellen van de kunsten die zouden verdwijnen indien er geen hout meer was. Toen ik er reeds vele opgeschreven had, zag ik geen einde aan mijn werk. Bij nader onderzoek kwam ik tot het besluit dat er geen enkele kunst bestaat, die zonder hout uitgeoefend kan worden..."

e. Palissy (1563)

INLEIDING

Heden is hout nog een veel gebruikte grondstof. Zo bedroeg de wereldproductie in 1978 zo'n 2,5 miljard kubieke meter, waarvan 1,348 miljard brandhout, en 1,197 industriëel hout. De staalproductie voor dat jaar bedroeg 712 miljoen ton.

Vroeger speelde het hout een nog veel belangrijker rol dan nu. Kunststof of beton, gas of stookolie, waren niet bekend. Andere grond- of brandstoffen zoals karton, ijzer of steenkool werden betrekkelijk weinig gebruikt. Bovendien, hout bezit bepaalde voordelen tegenover andere stoffen. In vele gevallen is het immers goedkoper, zowel bij het verwerven, als bij het verwerken. Het is sterk, licht en zacht.

Dat enorm gebruik van hout als grondstof is in feite slechts enkele tientallen jaren geleden geslonken. In de negentiende, en vooral de twintigste eeuw kenden vele andere grondstoffen weliswaar een forse vooruitgang, maar tot voor kort maakte men nog heel wat van hout. Het is dan ook verkeerd "hout" te associëren met "primitief" zoals het al te vaak gebeurt, tenzij wij onze maatschappij van vijftig jaar geleden ook als primitief beschouwen.

"Alle hout is geen timmerhout" wilt de verscheidenheid van de toepassingen van hout aantonen, en aldus het belang ervan voor de mens duidelijk maken. Met opzet werden vele alledaagse voorwerpen gekozen. Gezien het zeer ruim onderwerp, ligt het voor de hand dat we hier telkens maar enkele voorbeelden kunnen tentoonstellen. De bezoeker kan er nog vele andere ontdekken in de andere zalen van het Museum voor de Oudere Technieken. Het M.O.T. neemt zich trouwens voor later een grotere tentoonstelling te wijden aan de houten werktuigen.

KATALOGUS

1. NOTA BENE

Hout als bouw materiaal

Het bouw materiaal is wellicht de meest bekende toepassing van hout. Niet alleen in huizen, kerken of kastelen is hout evenwel een algemeen gebruikte grondstof, zowel voor de betimmering als voor vloeren, trappen, deuren, ramen, dakspanen en dergelijke meer. Ook voor bruggen, sluizen, staketsels, stellingen, afrasteringen enz. is het onmisbaar. Hoewel zonder veel succes, probeerde men ook wegen met houten blokken te bestraten. En wat zouden onze mijnwerkers gedaan hebben zonder hout voor de beschoeiing?

- 1.1 spoorwegbrug in 1876
(Nevada County Narrow Gauge Railroad)
- 1.2 sluis te Flessingen (ca. 1900)
- 1.3 pier te Oostende (ca. 1900)
- 1.4 steiger te Walsoorden
(ca. 1900)

Hout voor papier

Tot in de negentiende eeuw werd papier hoofdzakelijk van lompen gemaakt. Zeer vlug nam het hout daarna evenwel hun plaats in. Alleen in België, worden jaarlijks zo'n 2.000.000 stapelmeter hout verwerkt voor de papierindustrie.

1.5 papierrollen

Hout in de scheikunde

Hoewel weinig opvallend, is de rol van hout in de scheikunde zeer belangrijk. Om leer te bereiden leveren bast en hout de voornaamste looistof. Houtzeep wordt ondermeer van Quillaja saponaria gemaakt. Zoethout is een geneesmiddel. Uit campechehout (blauwhout), geelhout, permanbukhout (rondhout) enz. bereidt men kleurstoffen. Om buskruit te maken is houtskool onontbeerlijk. De apotheker verkoopt ze o.m. tegen buikloop, en heden wordt ze nog steeds als een uitstekend filtreermiddel beschouwd. Bij de bereiding van houtskool worden de gassen en dampen opgevangen, gecondenseerd en afgescheiden, waardoor houtteer, azijnzuur, methylalcohol, creosoot, terpentijn enz. verkregen wordt.

- 1.6 leerlooier in de 18de eeuw uit Encyclopédie Diderot & d'Alembert
- 1.7 de wortel van het zoethout (*Glycyrrhiza glabra*, L.) is een oud geneesmiddel (diureticus, hoeststillend enz.). Men maakt er ook de bekende drop van.

Hout in de kunst

Hoeven wij eraan te herinneren dat hout altijd en overal een geliefkoosd materiaal was voor de kunstenaar?

- 1.8 putto (engeltje)
Dendermonde, Sted. Museum,
inv. 579)
H. 61 cm

Hout voor lucifers

Hoewel er ook van karton bestaan, worden lucifers nog hoofdzakelijk van hout gemaakt. Zo'n twintig jaar geleden werden ook de luciferdoosjes van spaanders vervaardigd. In ons land worden jaarlijks nog zo'n 20.000 m³ hout in lucifers veranderd.

- 1.9 Zweedse lucifers van The Vulcan Match Manufacturing Company (inv. cat. A.333)

Hout als brandstof

Duizenden jaren lang dienden alleen turf en hout als brandstof. Steenkool werd slechts van de zeventiende eeuw af gebruikt, en dan nog in geringe mate. Met hout, of eventueel met houtskool, warmde men dus de woningen, kookte men, smolt men de ertsen of het glas, smeedde men het ijzer, bracht men het water tot koken om steenzout te bekomen of voor de stoomtrein en -boot (Amerika en Afrika), bakte men stenen, pannen en potten, warmde men de oven om kalk of gips te maken, bereidde men suiker enz., enz.

De hoeveelheden die daarvoor nodig waren zijn ontzaglijk. Zo bv. schatte men in de achttiende eeuw dat, in de beste gevallen, 1 pond gietijzer zowat 1,75 pond houtskool vereiste, d.i. zo'n 2,5 kg hout. Geen wonder dan dat heel wat streken zeer vroeg ontbost geraakten, en dat heden het gebruik van hout als brandstof voor de keuken nog als één van de oorzaken van de deser-

tificatie beschouwd wordt. De jaarlijkse - geregistreerde - brandhoutproductie loopt vandaag nog ver boven het miljard m³.

1.10 de wagenmaker beslaat een wiel

1.11 een mijt takkenbossen te

Lembeke (1982)

1.12 kwikzilver winnen

uit G. Agricola, De re metalli-
ca, Bazel, 1556

1.13 smeltoven voor zilver

uit G. AGRICOLA, De re metalli-
ca, Bazel, 1556

2. VERVOER

Iedereen kent de wagens, karren en sleeën van weleer. Waar men niet aan denkt is dat onze nationale treinen nog steeds over houten dwarsliggers rijden. Alleen al op de hoofdsporen van de N.M.B.S. liggen er zo'n 9.000.000...

- Z.1 landbouwwagen
(inv. 81 . 285)
- 2.2 baksteenkar
(inv. 83 .553)
- 2.3 driewielige kar
(inv. 0 .83 .6)
- 2.4 slee
(inv. 83 .554)
- 2.5 landbouwkar
(inv. 82 .586)
- 2.6 handkar
(inv. 83 .559)

Het eerste hulpmiddel bij verplaatsing en vervoer : de wandelstok .

- 2.7 wandelstok (inv . 84.513)
L . 89 ,5 cm; B . 16 cm
G . 0 ,300 kg

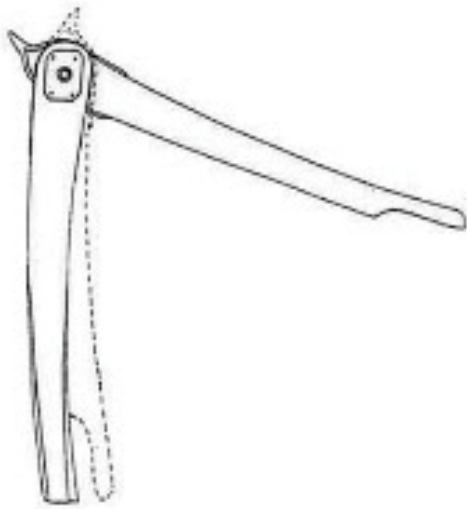
Heden rusten de krukken van de invaliden op de onderarmen . Vroeger werden ze onder de oksels geplaatst .

- 2.8 krukken (inv . 82 .672)
L . 125 cm; 8 . 21 cm
G . 0 ,950 kg/st .

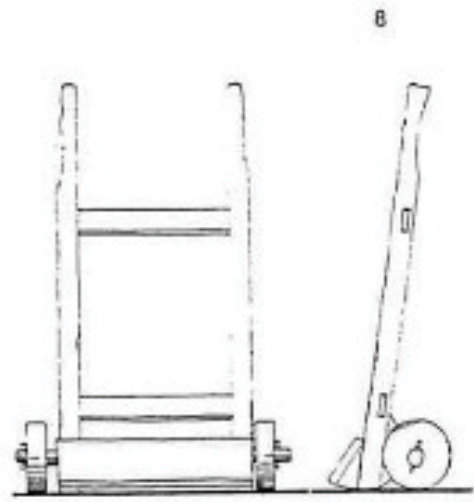
De assen van karren en wagens moesten regelmatig gesmeerd worden . Om de voertuigen op te lichten , gebruikte men een hefboom, knecht genoemd .

- 2.9 knecht (inv . 82 .595)
H . 93 cm; B . 86 cm
G . 4 ,100 kg
tek . 1 (! inv . 83 .774 !)
- 2.10 knecht (inv - L .595)
L . 20 cm; B . 49 cm
G . 19 kg

afb. 1 : knecht

afb. 2 : steekkar

De steekkar schijnt pas in de 18de eeuw te voorschijn te komen, en verspreidde zich slechts langzaam. Heden is ze echter overal aanwezig.

2.11 steekkar (inv. 86.32)

L. 107 cm; B. 45 cm

G. 9 kg

Merk op dat één wieltje een herbruikte schijf is van een bolspel)

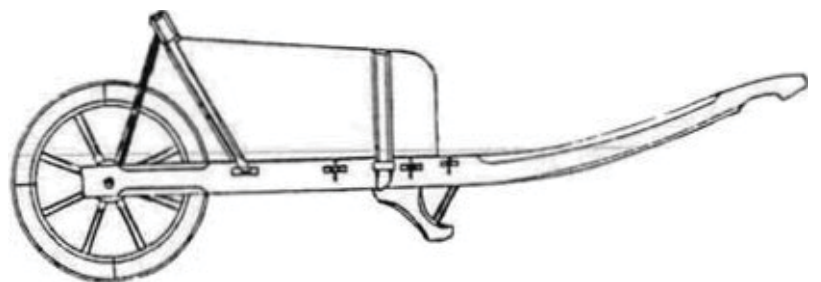
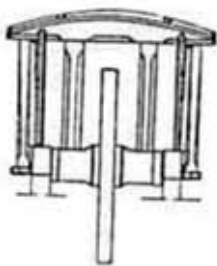
afb. 2 (! inv. 80.18 !)

De eerste sporen van de kruiwagen dateren van de 13de eeuw. Sindsdien vervoert hij alles en nog wat.

2.12 kruiwagen (inv. 86.452)

L. 190 cm; B. 56 cm; H. 68 cm

afb. 3 (! inv. 81.53 !)

afb. 3 kruiwagen

Doorgaans weet men niet dat heel wat onderdelen van auto's oorspronkelijk van hout gemaakt werden.

- 2.13 velg van F.N. auto
 (ca. 1922 - 23 ?)
 (Inv. 87.525)
 D. 48 cm; B. 10 cm
 G. 10 kg

Al is het nu mode, dragen op de rug is niets nieuws. Daarvoor bestaan er reeds lang tal van korven en ramen.

- 2.14 rugkorf voor artisjokken
 (Frankrijk . Bretagne)
 (inv. OV.94)
 H. 65 cm . 8 . 60 cm; D. 63 cm
 G. 1,9 kg
- 2.15 draagraam voor kaas
 (Zwitserland)
 bruikleen
 L. 90 cm : 8 . J cm
 G. J,5 kg

3. RECIPIENTEN

Allerhande recipiënten, zowel groot als klein, werden van hout gemaakt.

- 3.1 gereedschapskoffer
(inv. 84.111)
L. 45 cm; B. 27 cm; H. 24 cm
G. 3,9 kg
- 3.2 smeervetemmer (inv. 87.82)
H. 37 cm; O. 28 cm
G. 4 kg
- 3.3 mand (inv. Ov. 1032)
H. 44 cm; D. 60 cm
G. 2,5 kg
- 3.4 ton (inv. 0.84.33)
H. 48 cm; D. 45 cm
- 3.5 korf (inv. 81.625)
L. 70 cm; B. 35 cm; H. 20 cm
G. 2,380 kg
- 3.6 bak (bier) (inv. 81.347)
L. 54 cm; B. 35 cm; H. 21 cm
G. 3,4 kg
- 3.7 bak (mineraalwater)
(inv. 81.348)
L. 41,5 cm; B. 32 cm; H. 34,5 cm
G. 4,5 kg
- 3.8 bak (bier) (inv. 81.350)
L. 51 cm; B. 33 cm; H. 22 cm
G. 3,5 kg
- 3.9 witloofmand (inv. 84.639)
L. 47 cm; B. 35 cm; H. 25 cm
G. 1,360 kg
- 3.10 "deksel" voor grote flessen?
{ inv. Dv. 1030)
H. 30 cm; D. 47 cm
G. 1,5 kg
- 3.11 verpakking voor flesje vernis
(inv. Ov. 1052)
H. 11 cm; O. 3 cm
G. 0,030 kg

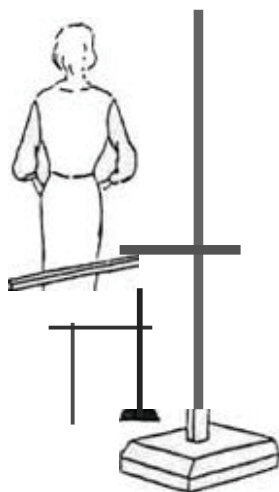
afb. 4 : buiten catalogus)
 'Mandenmaker' uit LUIKEN.
100 verbeeldingen van Ambachten

- 3.2 verpakking voor flesje
 (inv. 1482)
 H. 5 en : 0.55 cm
 G. 0.600 kg
- 3.13 koker voor boorijzers
 (inv. ov. 1487)
 L. 10 cm
 G. 0,050 kg
- 3.14i doos voor "koekjes van Beau-
 mont" (inv. Ov. 10)
 L. 18.5 cm : B. 10 cm : H. 7 cm
 G. 0,075 kg
- 3.15 doos voor "koekjes van Beau-
 mont" (inv. Ov. 1485)
 L. 19 cm : B. 11 cm ; H. 9 cm
 G. 0,180 kg
- 3.16 koker voor bril (Inv. Ov. 703)
 L. 18,5 cm : B. 4 cm
 G. 0.050 kg
- 3.17 koker voor bril (brukleen)
 L. 15 cm ; B. 3.5 cm
 G. 0,030 kg
- 3.18 koker voor naalden
 (inv. Ov. 1483)
 L. 15 cm ; D. 2 cm
 G. 0,040 kg
- 3.19 koffer (inv. 88.95)
 L. 49 cm : B. 32 cm ; H. 27 cm
 G. 3,750 kg
- 3.20 koffer (inv. 81.817)
 L. 49,5 cm : B. 33 cm : H. 9 cm
 G. " kg
- 3.21 duivenmand (inv. 86.313)
 H. 23 cm ; D. 38 cm
 G. 1.250 kg
- 3.22 korf voor obus (inv. Ov. 02)
 L. 98 cm : D. 17 cm
 G. 1.3 kg

4. METEN

In de zaal "De houtbewerking" kunt U heel wat houten meetinstrumenten zien, zoals het kruishout, de steekpasser, de centerhaak, de zwaaihaak, de mallen enz. Zie hier nog een paar voorbeelden.

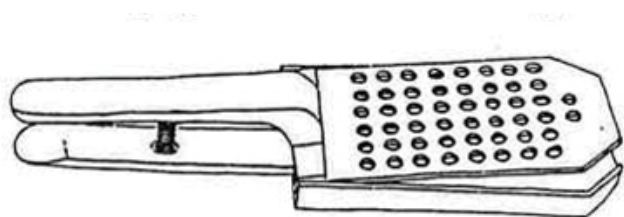
Met de rokmeter kan men bepalen of een rok wel overal op gelijke afstand van de grond hangt.

afb. 5 rokmeter

- 4.1 rokmeter (inv. Dv. 1474)
H. 51 cm ; B. 28 cm
G. 0,345 kg
afb. 5

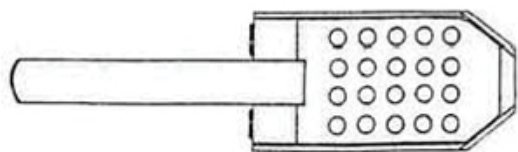
Deze voorwerpen zijn nog niet met zekerheid geïdentificeerd. Vermoedelijk gaat het om kalibreerscheppen.

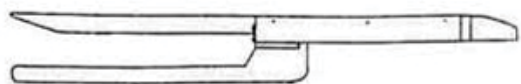
afb. 6 : kalibreerschep?

- 4.2 kalibreerschep? (inv. Dv. 810)
L. 29 cm ; B. 8,5 cm
G. 0,140 kg
afb. 6

- 4.3 kalibreerschep? (inv. Ov. B11)
L. 32,5 cm ; B. 9 cm
G. 0,200 kg
afb. 7

- 4.4 kalibreerschep? (inv. Dv. 812)
L. 39 cm ; B. 8,11 cm
G. 0,275 kg

afb. 7 : kalibreerschep?

Vele meettoestellen, zoals b.v. een theodoliet, stonden op een houten statief .

4.5 statief (Inv . 82.593)
H . 144 cm
G . 2 kg

Wie kent de duimstok
niet?

4.6 duimstok (inv . 84.1ZB)
L . 174,5 cm; B . 1,5 cm
G . 0,100 kg

of de meetlat?

4.7 meetlat (inv . 86.464)
L . 31,5 cm; B . 3 cm
G . 0,020 kg

of de winkelhaak?

4.8 winkelhaak (inv .
85.356) L . 22,5 cm; B .
15,5 cm
G . 0,650 kg

De el (meetstok) daarentegen, is in de vergeethoek geraakt .

4.9 el (Dendermonde, sted . museum,
inv . 3.134)
L . 95 cm; B . 2,6 cm
G . 0,320 kg

Graan werd eeuwenlang met behulp van een inhoudsmaat gemeten . De dwarslat in het midden zorgde ervoor dat men bij het gelijk strijken niet te diep ging, en aldus te weinig rekende ...

4.10 graanmaat (inv . 87.370)
L . 34 cm; B . 33 cm; H . 19 cm
G . 2,440 kg

5. MACHINES

Tot voor honderd jaar werden de meeste machines van hout gemaakt .

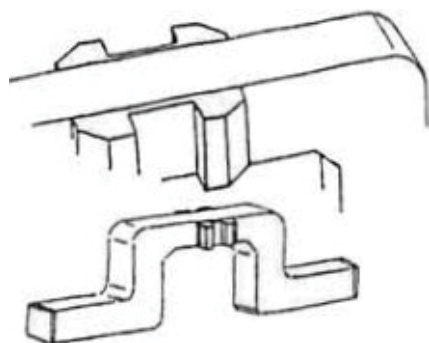
- 5.1 model (1/10) van de
Kuitenbergmolen te Evergem .
Gebouwd door A. Tack .
(Inv . 87.524)
L . 127 cm ; B . 91 cm ; H . 180 cm
- 5.2 zeentouwersmolen
uit Encyclopédie s.v .
chamoiseur
- 5.3 loodwals
uit Encyclopédie s.v . plombier
- 5.4 rad van een graan- en zaagmolen
uit de Kvacianskavallei
(Tjekoslovaki je)
- 5.5 interieur van de graanmolen te
Hradiste pod Vràtnam
(Tjekoslovaki je)
- 5.6 staande scheermolen om de
kettingdraden op de gewenste
lengte af te meten en in
de juiste volgorde te leggen
(Gent :Museum voor Industriële
Archeologie en Textiel)
H . 210 cm ; B . 100 cm
- 5.7 lintzaag gemaakt door een
schrijnwerker (inv . 97.49)
L . 129 cm ; B . 74 cm ; H . 212 cm

Niet alleen de tandraderen van de machines waren van hout . Ook de meeste riemschijven , en dat tot na de Eerste Wereldoorlog .

- 5.B tanden voor het kamrad van een
molen (inv . 86.564 en . 587)
L . 32 cm ; B . 9 , 5 cm
G . 0 , 600 kg
L . 34 cm ; B . 9 cm
G . 0 , 870 kg

- 5.9 tandraderen *in* een watermolen
(Tommenmolen)
- 5.10 riemschijf (inv. 82.587)
D. 58 cm; 8. 14,5 cm
- 5.11 riemschijf (inv. 81.79)
D. 25 cm; B. 8 cm
G. 1,820 kg
- 5.12 drievoudige riemschijf
(inv. 81.155)
D. 23 cm; 8. 35 cm
- 5.13 riemschijf ven 4m diameter en
60 cm breedte voor een kracht
van 800 PK
uit de catalogus Poulies en
bois. 1912 van R.S.Stokvis en
zonen, Brussel

Wanneer de machines van gietijzer gegoten worden, is hout nog onontbeerlijk om de modellen te vervaardigen.

- 5.14 gietmodel voor een rij
(inv. 0.82.6)
L. 58 cm; 8. 11 cm; H. 16 cm
G. 1,550 kg
afb. 8
- 5.15 gietmodel voor een rij
(inv. 0.82.7)
L. 51 cm; B. 10cm; H. 21 cm
G. 1 kg

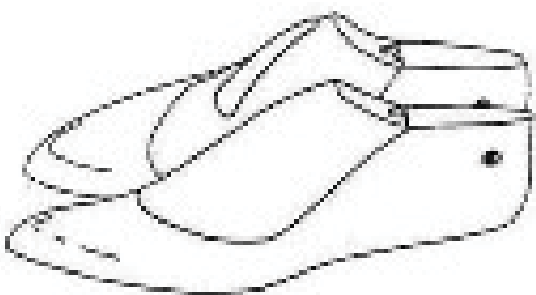
afb.8 gietmodel voor een rij

6. AMBACHTEN

Men mag zonder overdrijven stellen dat nagenoeg alle ambachten minstens één houten werktuig gebruikten. Daaraan ziet men duidelijk dat *die* grondstof vaak werkelijk verkozen werd omwille van haar eienschappen.

Hoeden werden met de hand op houten vormen gemaakt. Vandaar een grote verscheidenheid aan modellen.

afb. 9 leesten

- 6.1 hoedevorm (inv. 87.215)
L. 18,5 cm ; B. 16 cm ; H. 16 cm
G. 1,570 kg
- 6.2 hoedevorm (inv. 07.224)
L. 22 cm ; B. 18,5 cm ; H. 15 cm
G. 1,660 kg
- 6.3 hoedevorm (inv. 87.225)
L. 21 cm ; B. 20 cm ; H. 20 cm
G. 1,750 kg
- 6.4 hoedevorm (inv. 67.229)
L. 22 cm ; B. 19 cm ; H. 17 cm
G. 1,6 kg
- 6.5 hoedevorm (inv. 87.230)
L. 22 cm ; B. 19 cm ; H. 18 cm
G. 1,6 kg
- 6.6 hoedevorm (inv. 87.231)
L. 24 cm ; B. 22 cm ; H. 15 cm
G. 1,380 kg

Ook schoenen werden op vormen gemaakt, die leesten genoemd worden. Er bestaan dus evenveel leesten als modellen en maten...

- 6.7 leest (inv. 8.75)
L. 29cm ; B. 9cm
G. 0,680 kg
afb. 9

Om beide handen vrij te hebben bij het naaien, klemde de schoenmaker de schoenen in zijn naaispan. Zijn benen drukten de twee armen tegen elkaar.

- 6.9 naaispan (inv. Ov. 1328)
L. 99 cm
G. 1,3 kg
afb. 10

afb.10 naaispan

afb.11 likhout

Met zijn likhout poli ist de schoenmaker o m. de zool van de schoenen.

6.10 likhout (inv. R4.406)

L. 28,8 cm : B. 3,5 cm

G. 0,120 ko

afb. 11

Een beeld dat nagenoeg uit onze steden verdwenen is : de schoenpoetser
Hij liet de klant de voet op zo 'n bankje plaatsen.

6.11 schoenpoetsbankje

(inv. Ov .1484)

L. 33 cm : A. 12,5 cm : H. 36 cm

G. 0,990 kg

Lood is een erg mals metaal. Daarom gebruikt men houten werktuigen om het te bewerken.

6.12 loodklopper om lood vlak
te kloppen (inv. Dv. 710)

L. 25 cm : 8.6 cm

G. 0,550 ko

afb. 12

6.13 loodklopper om lood vlak
te kloppen (inv. nv.711)

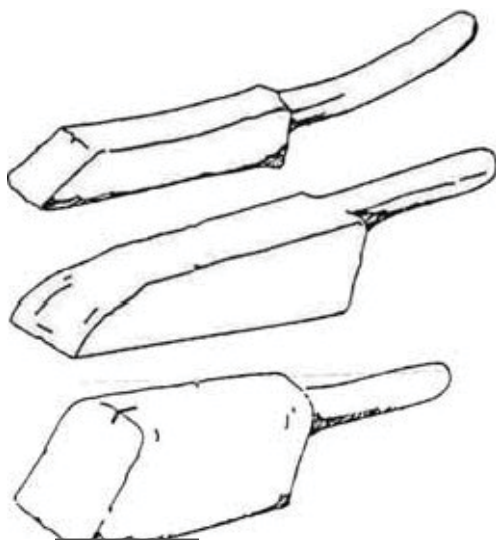
L. 27 cm : B. 4 cm

G. 0,200 kg

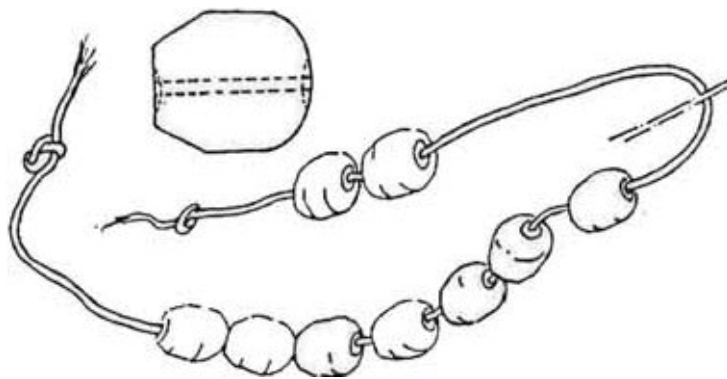
6.14- loodklopper om lood vlak
te kloppen (Inv. nv.712)

L. 35 cm : B 5,5 cm

G. 0,650 kg

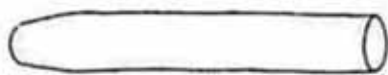
afb.12 loodkloppers

afb. 13 pa ternoster

afb. 14 opruimkegel

afb. 15 "ruimstok"

- 6.15 5 paternoster om loden pijpen regelmatig te buigen (inv. Ov.860)

L. 240 cm; B. 5 cm

G. 0,500 kg

afb. 13

- 6.16 6 opruimkegel om de opening van loden pijpen te verbreden (inv. Dv.1A88)

L. 6 cm; B. 3,5 cm

G. 0,020 kg

afb. 14

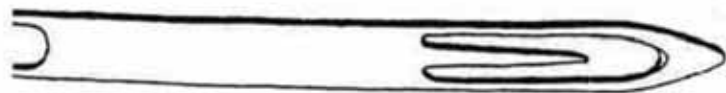
- 6.17 "ruimstok" om loden pijpen recht te maken (inv. Ov. A55)

L. 20,5 cm; B. 3,2 cm

G. 0,150 kgo

afb. 15

Er bestaan hou ten breinaalden en haken . Ook bij het breien van net ten worden hou ten boet naalden gebruikt , om de draad te houden , en gelijke mazen te vormen .

afb. 16 : boetnaa.1.d

- 5.1A boetnaald (inv. Ov.532)

L. 23 cm; B. 2,3 cm

G. 0,010 kg

afb. 16

Zowel de beroepsvisser als de liefhebber winden hun vislijn op één of ander tuigenrekje op.

afb. 17 tuigenrekje

- 6.19 tuigenrekje (inv. A5.19n)

L. 16 cm; B. 1,5 cm

G. 0,010 kg

afb. 17

Met zo'n wichelroede (vaak van hazelaar) zouden sommige mensen water vinden in de grond.

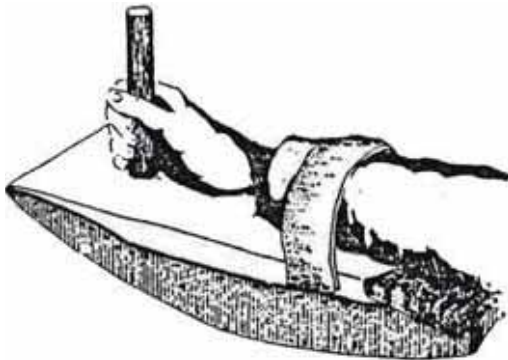
afb. 18 : wichelroede

6.20 Wichelroede (inv. Ov.1473)
L. 64 cm; 8. 27 cm
G. 0,080 kg
afb.18

Tot voor de Eerste Wereldoorlog kon je zo'n booroms lag kopen.

6.21 booroms lag (inv. 81.414)
L. 42 cm; 8. 14,9 cm
G. 0,640 kg

De leerlooier doet de nerf van de huiden beter uitkomen door er over te wrijven met zijn krispelhout.

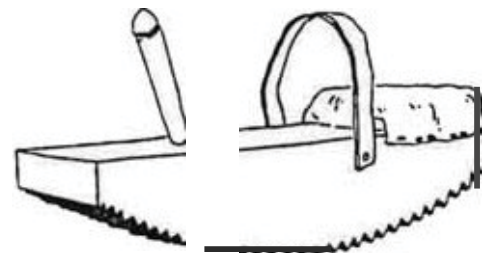

afb. 20 : krispelhout

6.22 krispelhout (inv. 87.363)
L. 50 cm; 8. 11 cm; H. 24 cm
G. 2,680 kg
afb.19

6.23 krispelhout (inv. 87.364)
L. 40 cm; B. 15 cm; H. 21 cm
G. 2,850 kg
afb. 20

afb. 19 krispelhout

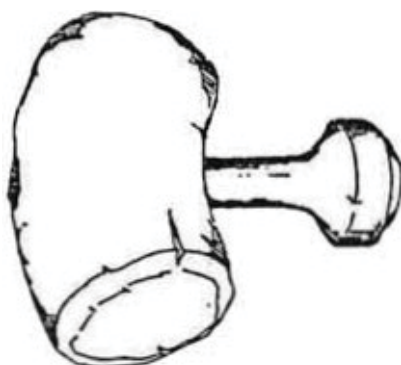
Het raapbord strijkt de mortellaag (de raaplaag) open die ter bepleistering op een muur aangebracht wordt.

afb.21 raapbord

6.24 raapbord (inv.86.296)
L. 28 cm; B. 9,5 cm; H. 6 cm
G. 0,220 kg
afb. 21

Verscheidene ambachten gebruiken houten hamers, o.m. wanneer op houten beitel hechten geslagen wordt. U ziet de hamers van de schrijnwerker, de beeldhouwer en de klompenmaker in de zaal "De houtbewerking".

6.25 steenhouwershamer (houten)

(inv. 0.83.1)

8.31 cm; H. 26,5 cm

G. 2,5 kg

afb. 22

afb. 22 steenhouwershamer

Ook om kasseistenen aan te stampen wordt een houten werktuig gebruikt.

6.26 kasseistamper (inv. 87.295)

L. 62 cm; 8. 34 cm; D. 14 cm

G. 4,180 kg

Een betrekkelijk zeldzaam werktuig om stoffilters in een graanmolen uit te kloppen.

6.27 filterklopper (inv. 86.69)

L. 250 cm; 8. 10 cm

G. 2,2 kg

Een schoeisel dat vele voordelen biedt : de klomp.

6.28 klompen (inv. 85.118)

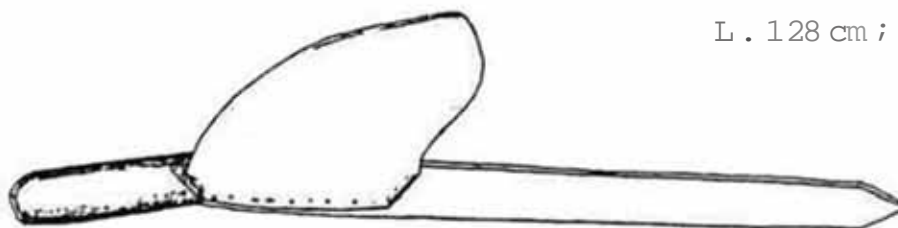
L. 34 cm; B. 12 cm

G. 0,550 kg

Met de vlasbraak en het zwingelmes worden de stengels van het vlas gebroken en de harde bestanddelen verwijderd.

6.29 vlasbraak (inv. 0.83.2)

L. 128 cm; 8. 56 cm

afb. 23 : zwingelmes

6.30 zwingelmes (inv. B6.439)

L. 80 cm; B. 19 cm

G. 0,250 kg

afb: 23

Van die vezels wordt nu draad gesponnen.

6.31 spinnewiel (Dendermonde :

Stedelijk Museum)

L. 75,5 cm; B. 42 cm; H. 80
cm

7. LANDBOUW

De veldrol verkruimelt de kluiten na het ploegen. Doorgaans is hij rond. Het hier tentoongesteld exemplaar is zeskantig.

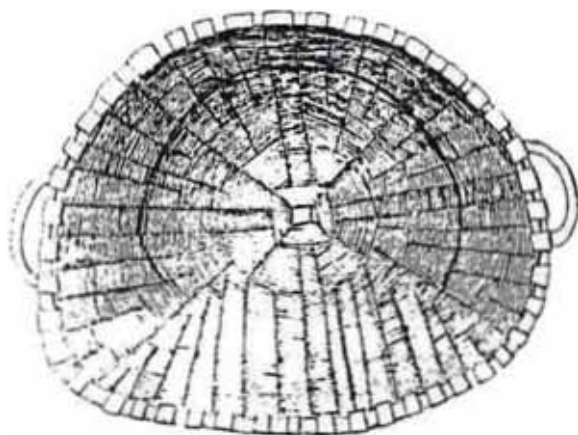
- 7.1 veldrol (inv. 87.52)
L. 130 cm; B. 52 cm
G. 29 kg

De eg dient om de grond te verkruimelen, het zaad te dekken, en het onkruid uit te trekken.

- 7.2 eg (inv. 88.72)
L. 175 cm; B. 167 cm

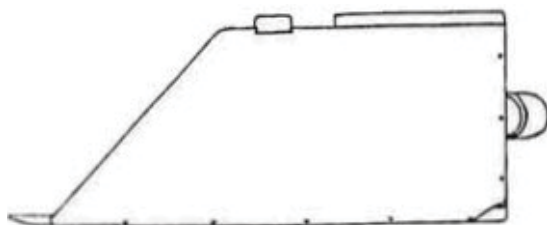
Door ze in de lucht te gooien, kan men "het kaf van het koren scheiden". Dat gebeurde om met behulp van de wan.

- 7.3 wan (inv. 86.425)
L. 105 cm; B. 76 cm
G. 3,100 kg
afb. 24

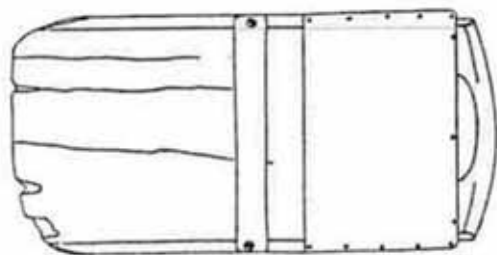
afb. 24 : wan

Om graan te scheppen, kan men een graanschepbak aanwenden, of een graanschop.

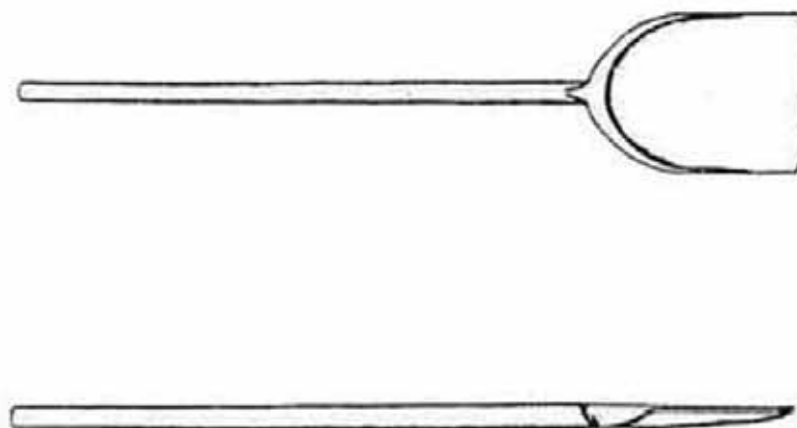

- 7.4 graanschepbak (inv. 87.532)
L. 67 cm; B. 36 cm; H. 27 cm
G. 6,100 kg
afb. 25

- 7.5 graanschop (inv. 83.535)
L. 147 cm; B. 28,5 cm
G. 1,140 kg
afb. 26

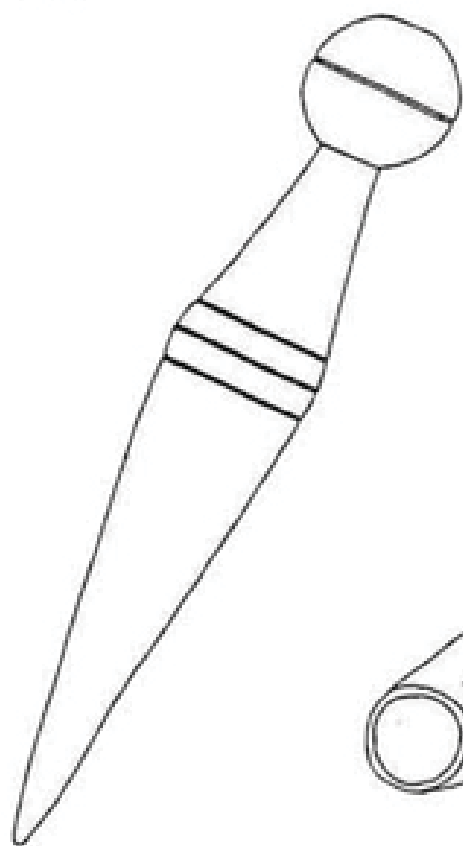

afb. 25 : graanschepbak

afb. 26 graanschop

Pootgaten worden één per één gestoken, ook twee per twee, of drie per drie.

7.6 pootstok (inv. Dv.883)

L. 27 cm

G. 0,115 kg

afb. 27

7.7 pootstok (inv. Dv.884)

L. 22 cm; B. 14 cm

G. 0,240 kg

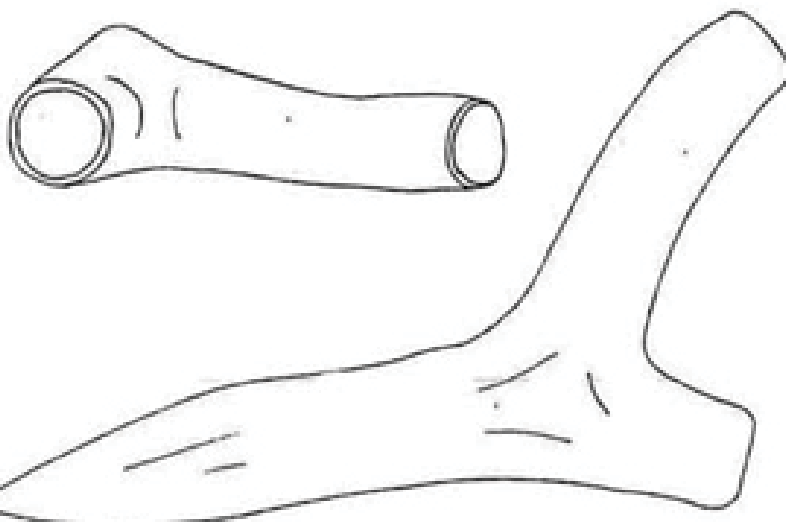
afb. 28

7.8 pootstok (inv. 81.90)

L. 90 cm; B. 44 cm

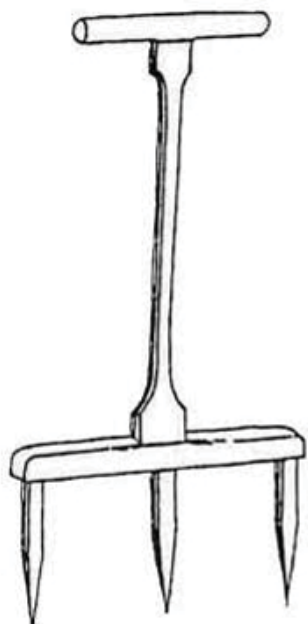
G. 2 kg

afb. 29

afb. 27 : pootstok

afb. 29 : pootstok

afb. 30 : boezemschop

Sloten uitbaggeren . een noodzakelijke karwei om het waterpeil laag te houden . gebeurde vaak m b.v . een boezemschop .

7.6 Boezemschop (inv . 85.606)

L . 110 cm : B . 17 cm

G . 2 kg

afb . 30

De vallen . zo belangrijk bij het verdelgen van het z.g . ongedierte . leveren een prachtig voorbeeld van het vernuft van de mens .

7.7 ratteval ln . 81.319

L . 65 cm : B . 14 cm ; H . 60 cm

G . 12 kg

Soms ontstaan er moeilijkheden bij het kalveren . Het kalf kan dan uit de koe getrokken worden m.b.v . een kalvertrekker .

7.8 kalvertrekker (inv . 0.81.326)

L . 222 cm : B . 73 cm : H . 34 cm

G . 32 kg

Iedere winter moest het graan gedorst worden . Met de vlegel duurde het maanden .

7.9 vlegel (inv . 88.68)

L . 176 cm : B . 7 cm

G . 1,880 kg

Om hooi te keren, eventueel schoven bij het dorsen, is het van belang lichte werktuigen te hanteren omdat het minder vermoeiend is. Om dat waren de hooivork en de hooihark van hout.

7.10 hooivork (inv. 86.71)

L. 175 cm

G. D, 520 kg

aFb. J1

7.11 hooihark (inv. 88.96)

L. 129 cm; B. 100 cm

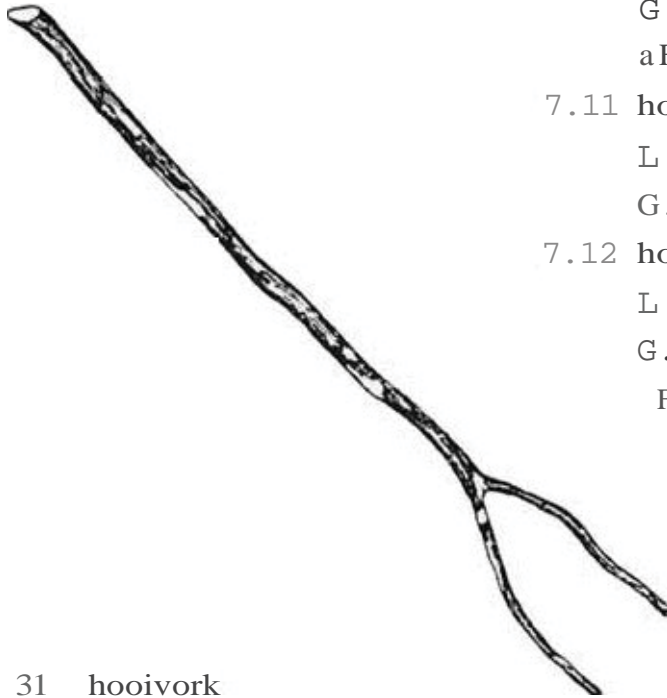
G. 1,490 kg

7.12 hooihark (inv. 80.97)

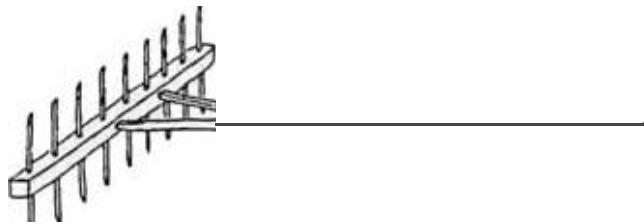
L. 160 cm; B. 53 cm

G. 1,250 kg

Fb. 32

afb. 31 hooivork

afb. 32 hooihark

Vroeger was zelfs de schroef van zowel drukpers, linnenpers of fruipers van hout.

7.16 fruipers (inv. 86.25)

L. 92 cm; B. 82 cm; H. 140 cm

8. JEUGD

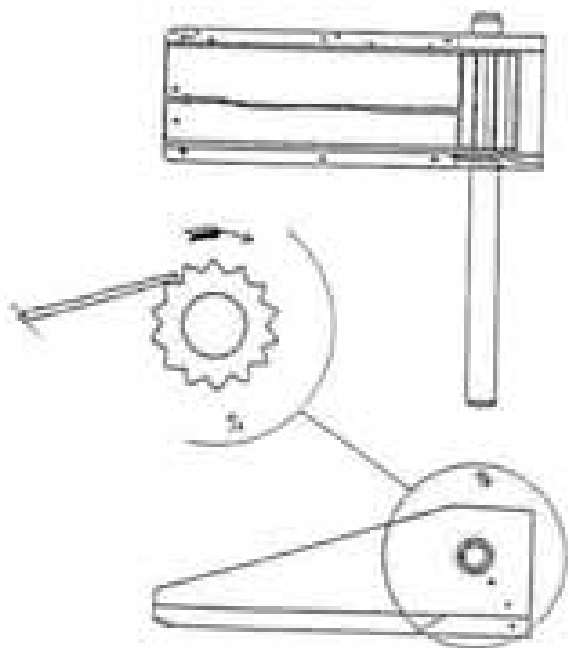
Zowel bij het "leren" als bij het spel, of de vrijetijdsbesteding, was hout onmisbaar.

afb. 33 : vloeischoffel

afb. 34 : pennendoos

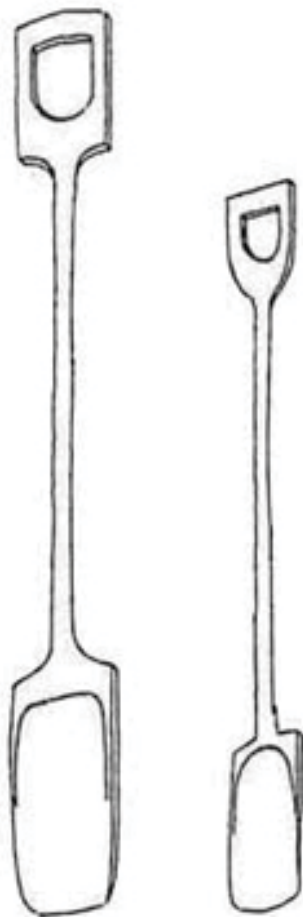

afb. 35 : ratel

- 8.1 telraam (inv. 0.83.135)
H. 58 cm ; B. 36 cm
G. 1,100 kg
- 8.2 schoolbank (inv. 88.98)
L. 110 cm ; B. 75 cm ; H. 79 cm
- 8.3 vloeischoffel (inv. 81.836)
L. 15 cm ; H. 8,2 cm
G. 0,230 kg
afb. 33
- 8.4 lei (inv. Dv.1353)
L. 25,5 cm ; B. 19 cm
G. 0,340 kg
pennendoos (inv. 83.711)
L. 23,6 cm ; B. 5 cm ; H. 2,3 cm
G. 0,125 kg
afb. 34
- B.6 ratel (inv. 86.292)
L. 24 cm ; B. 24 cm ; H. 8,5 cm
G. 0,450 kg
afb. 35
- 8.7 lokfluitje (inv. 86.299)
L. 7,5 cm
G. 0,040 kg
afb. 36
- 8.8 kegelbal (inv. 86.293)
D. 19 cm
G. 2,250 kg
- 8.9 biljardkeu (inv. 82.151)
L. 117
G. 0,430 kg
- 8.10 biljardkeu (inv. 82.152)
L. 119 cm
G. 0,350 kg

afb. 36 lokfluitje

afb. 37 : (strand)schopjes

8.11 gitaar (bruikleen)
L. 100 cm; 8.37 cm
G. 1,150 kg

8.12 strandschopje (inv. Óv.769)
L. 60 cm; B. 6,5 cm
G. 0,080 kg
afb. 37

8.13 (strand)schopje (inv. Dv970)
L. 73,5 cm; B. 9,5 cm
G. 0,350 kg
afb. 37

8.14 "duivenspelletje"
(bruikleen)afkomstig uit Hon
garije
L. 19cm; H. 15 cm

8.15 teerlingen (niet genummerd)
varia

8.16 blokfluit (bruikleen)
L. 32,5 cm; B. 3,5 cm
G. 0,100 kg

8.17 tekenplank (inv. 88.90)
L. 79 cm; B. 60 cm
G. 5,120 kg

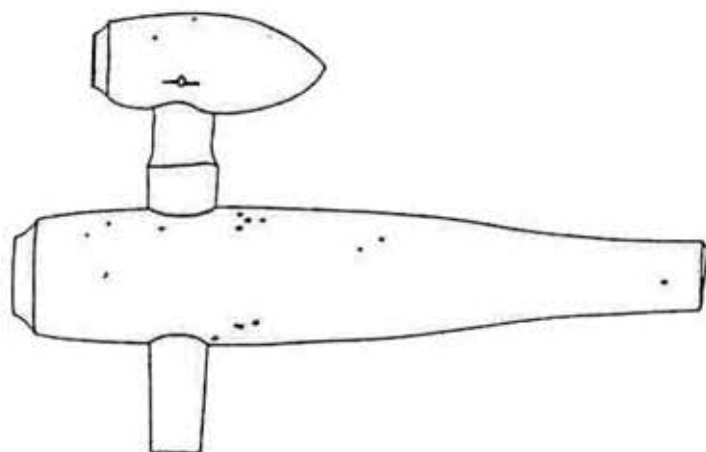
9. HUISRAAD

Een nu nog gebruikt werktuig om stopfels in een fles te drijven.

- 9.1 handflessenkurker
(inv. Ov. X297)
L. 27 cm; D. 6 cm
G. 0,350 kg

Wijn kan ook uit een vat getapt worden. Dan is een kraan nodig.

- 9.2 kraan (inv. 84.343)
L. 20 cm; B. 3,5 cm; H. 13 cm
G. D,130 kg
afb. 38

afb. 38 kraan

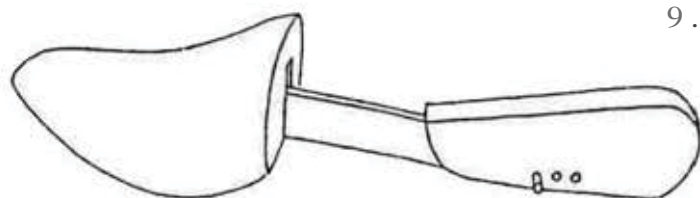
De rolschuier, nu van metaal en plastic, was eertijds grotendeels van hout.

- 9.3 rolschuier (inv. 83.487)
L. 39 cm; B. 25 cm; H. 138 cm
G. 2,800 kg

"Vele rijsjes maken een bezem", zegt het spreekwoord. In huis, maar ook op straat of in de stal bewijst de bezem grote diensten.

- 9.4 bezem (inv. Dv.44)
L. 71 cm; B. 22 cm
G. 0,940 kg

Om te vermijden dat schoenen bij het drogen krimpen, kan men ze m.b.v. een schoenrekvorm uitrekken.

- 9.5 schoenrek vorm (bruik leen)
L. 25 cm; B. 7 cm; H. 5 cm
G. 0,090 kg
afb. 39

afb. 39 : schoenrekvorm

afb. 41 maasei

9.15 maasei (inv. 86.302)

L. 5 cm

G. 0,050 kg

afb. 40

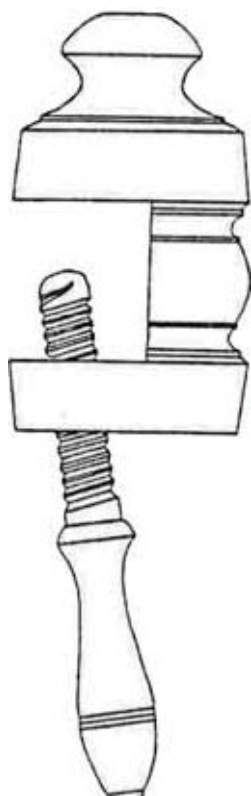
9.16 maasei (inv. Dv.1464)

L. 10 cm

G. 0,005 kg

afb. 41

Borduren was een courante vrijetijdsbesteding. De stof werd op een raam of een hoepel gespannen.

afb. 43 klem voor borduur-
hoepel

9.17 borduurhoepel (inv. Dv. 935)

L. 26 cm; O. 16 cm

G. 0,110 kg

afb. 42

9.18 klem voor borduurhoepel (inv. 86.279)

L. 22 cm; B. 7 cm

G. 0,180 kg

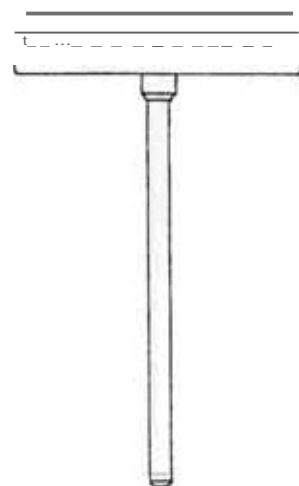
afb. 43

9.19 klem voor borduurhoepel

(inv. Dv .1461)

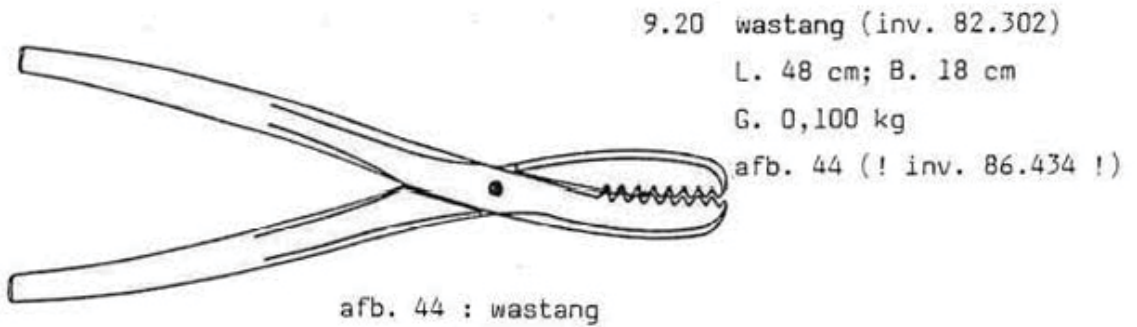
L. 15 cm; B. 10 cm

G. 0,125 kg

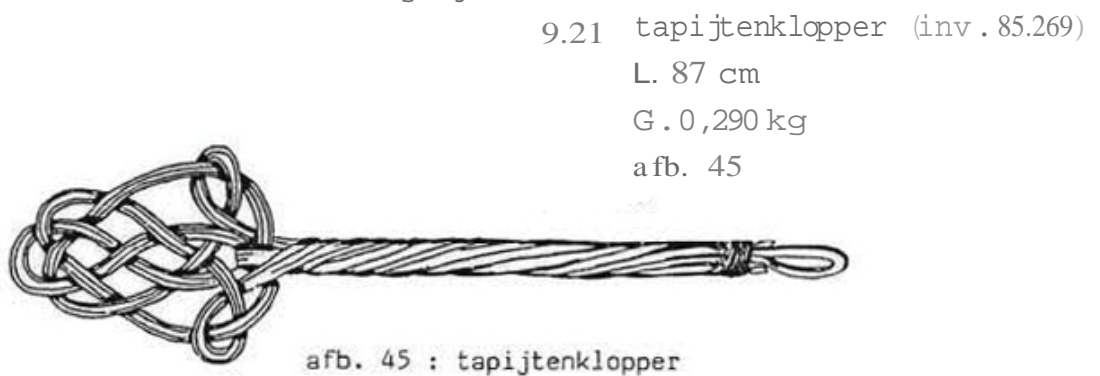

afb. 42 borduurhoepel

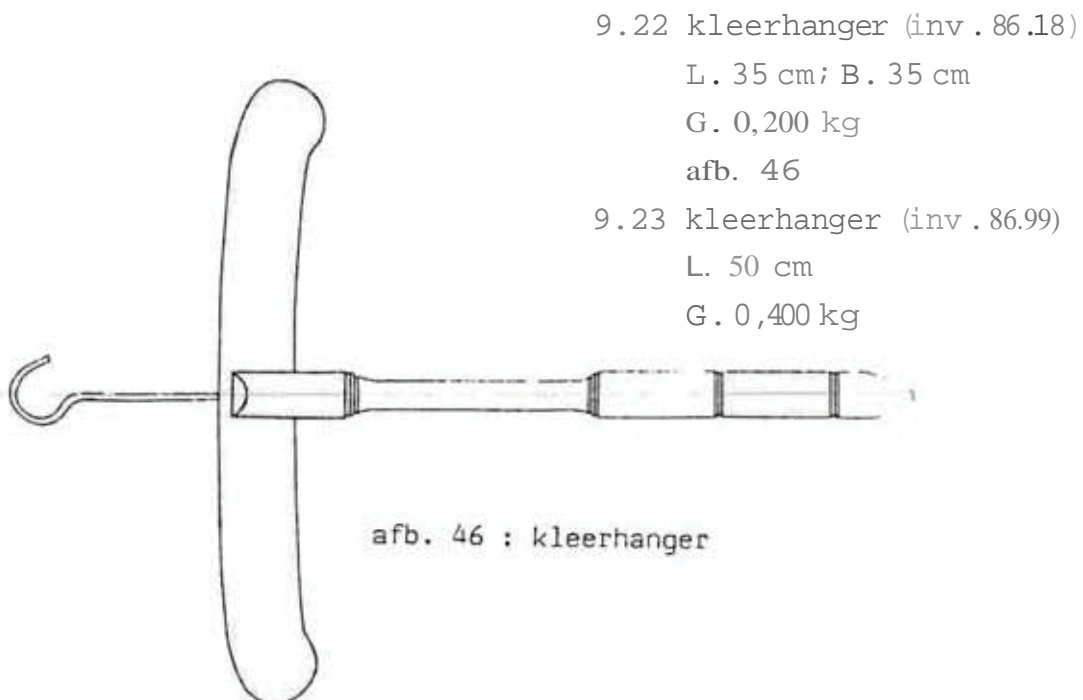
Zowel bij de werkopstelling "Het handgereedschap. Eenvoudig?" als in de zaal "Wassen en strijken" tref je verscheidene wastangen aan. Doarmee wordt de hete was uit de wasketel of de machine genomen.

Een tapijtenklopper of mattenklopper greep moeder ook wel eens aan bij neer de kinderen te onverdraaglijk waren.

Vroeger werden kleeuhangers soms mooi gedraaid.

Houten kommen draaien gebeurde , vooral in Groot-Brittannië , vaak in het bos .

9.24 kom (inv. 85.372)

D . 21 cm ; H . 9 cm

G . 0,570 kg

9.25 kom (inv. 85.562)

D . 35 cm ; H . 14,5 cm

G . 1,550 kg

Om het haar te doen krullen , kon men het om een krulstok winden .

9.26 krulstok (inv. Ov. 1463)

L . 30 cm

G . 0,100 kg

afb . 47

afb. 47 krulstok

10. KEUKEN

In elke keuken treft men een klein of groot afdruiptrek aan .

10.1 afdruiptrek (inv. Dv.1021)

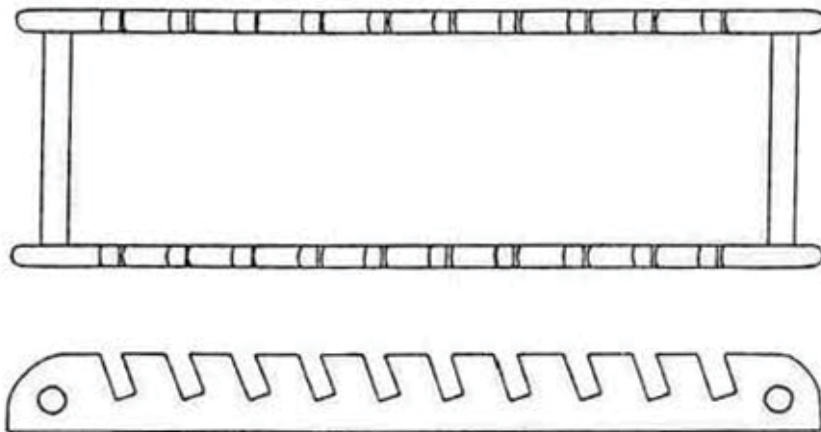
L. 36 cm; B. 11 cm

G. D,175 kg

afb.68

10.2 afdruiptrek (inv. Dv.1480)

B. 50 cm; H. 60 cm

afb.68 afdruiptrek

Groenten hakken of vlees snijden gebeurt op een hak- of een snijbord ook wel op een hakblok.

10.3 groentenhakbord (inv. 86.296)

L. 36 cm; B. 20 cm; H. 11 cm

G. 1,5 kg

afb. 69

10.4 snijbord (BB.89)

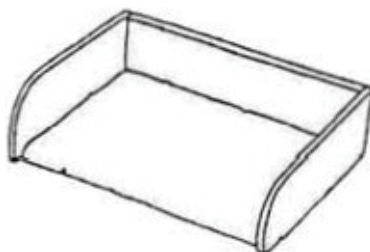
L. 66 cm; B. 29 cm; H. 2,5 cm

G. 1,920 kg

10.5 vleesblok (inv. 0.81.327)

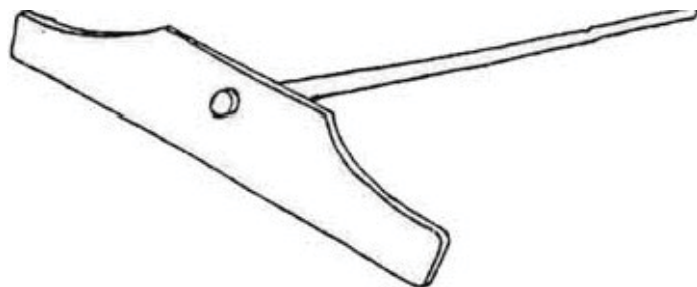
D. 70 cm

H. 70 cm

afb. 49 groentenhakbord

In Bretagne werden grote pannenkoeken op een plaat zonder rand gebakken.
Het deeg trok men met zo'n "deegstrijker" open.

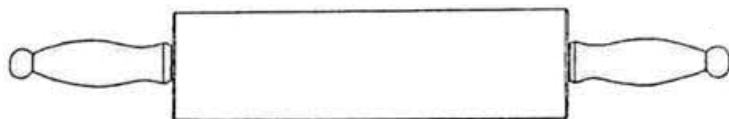
- 10.6 "deegstrijker" (inv.Dv.81)
L. 20 cm; B. 24 cm; H. 5 cm
G. 0,040 kg
afb. 50

afb. 50 "deegstrijker"

Dat gebeurde *bij ons*, voor de taarten althans, met een deegrol.

- 10.7 deegrol (inv. 82.385)
L. 70 cm; D. 8,5 cm
G. 2,100 kg
10.8 deegrol (inv. 86.581)
L. 49,5 cm; D. 7 cm
G. 0,720 kg

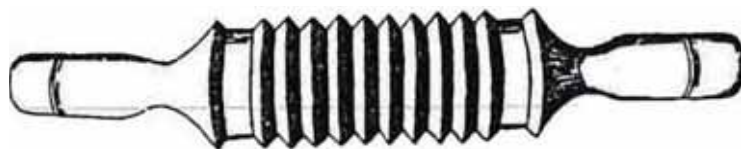
afb. 51

afb. 51 deegrol

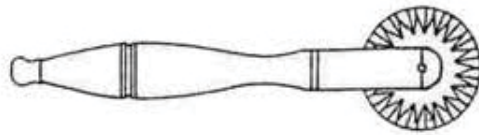
Met een gelijkaardig werktuig kan men reepjes deeg snijden.

- 10.9 reepjesrol (inv.B4.29J)
L. 30 cm; D. 5 cm
G. 0,290 kg
afb. 52

afb. 52 reepjesrol

Men kan daar ook een deegsnijwielje voor aanwenden.

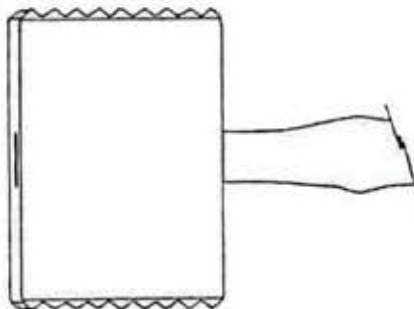

10.10 deegsnijwielje (bruikleen)
L. 14,5 cm; B. 3,6 cm
G. 0,10 kg
afb. 53

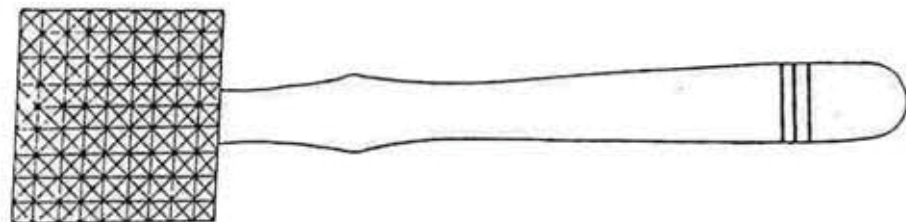

afb. 53 deegsnijwielje

Taaie vlees kan mager gemaakt worden met een vleeshamer.

10.11 vleeshamer (inv. Ov. 1486)
L. 32 cm; B. 11 cm
G. 0,480 kg
afb. 54

afb. 54 : vleeshamer

Hoeveel spatels, spanen, lepels en schepjes zou men in een keuken niet gebruiken?

10.12 spatel (inv. 88.69)
L. 49,5 cm; B. 8 cm

10.13 spatel (inv. 88.70)
L. 39,5 cm; B. 6,5 cm
G. 0,100 kg

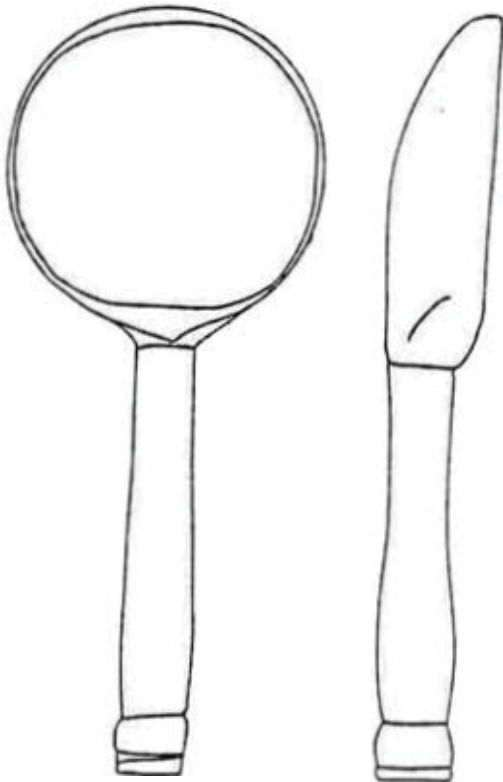
10.14 spatel (inv. 88.71)
L. 64 cm; B. 11 cm
G. 0,310 kg

10.15 lepel (inv. 86.526)
 L. 21 cm ; 8.8,5 cm
 G. 0,050 kg
 afb. 55

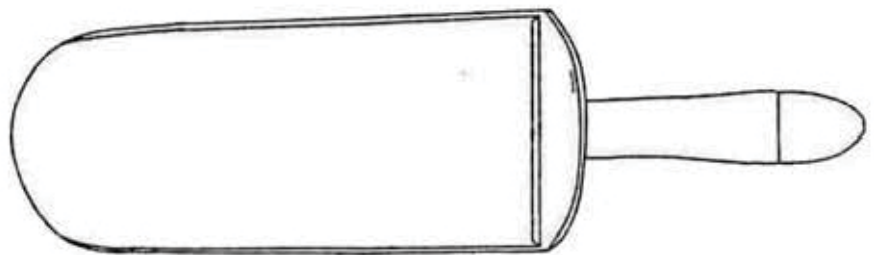
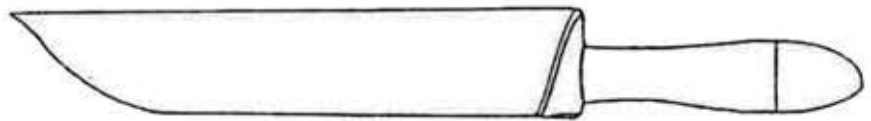
10.16 schepje (inv. 86.582)
 L. 24 cm ; 8.6,5 cm
 G. 0,050 kg
 afb. 56

10.17 boterspaan (inv. 83.788)
 L. 32 cm ; B. 8 cm
 G. 0,100 kg

10.18 boterspaan (inv. 83.789)
 L. 17,5 cm ; 8.5 cm
 G. 0,025 kg

afb. 55 lepel

afb. 56 schepje

Een heel grote spatel ... Met de ovenpaal steekt men het brood in de oven .

10.19 ovenpaal (inv .80.9)

L . 230 cm ; B . 35 cm

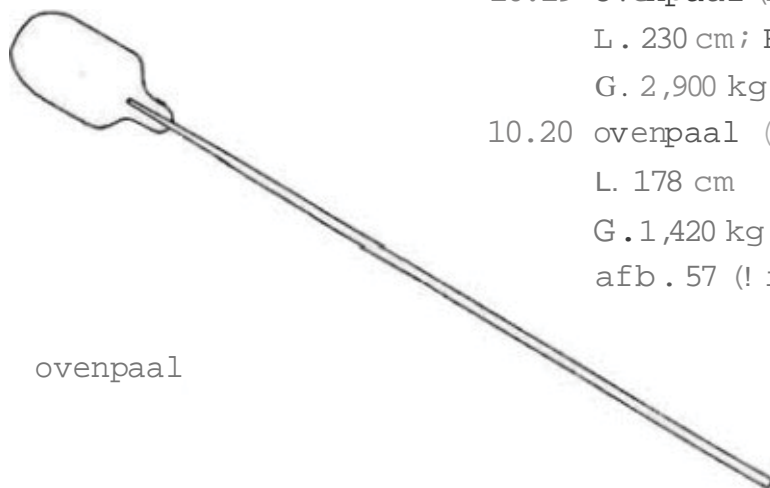
G . 2,900 kg

10.20 ovenpaal (inv .86.463)

L . 178 cm

G . 1,420 kg

afb . 57 (! inv . 86.26 !)

afb. 57 ovenpaal

Om boter te maken, karnt men, d.i. schudden, de room of de zure melk .

10.21 karpols (inv .84.496)

L . 88 cm ; B . 64,5 cm

G . 2,720 kg

10.22 karn (inv . 86.27)

D . 58 cm ; H . 110 cm

afb . 58

10.23 karpols (inv .86.440)

D . 18,5 cm ; H . 110 cm

G . 0,900 kg

10.24 karpols (86.441)

D . 21 cm ; H . 86 cm

1kg

10.25 karpols (inv .86.442)

D . 26 cm ; H . 106 cm

G . 1,3 kg

10.26 karn (binnenwerk)

(inv . 86.505)

D . 19 cm ; H . 44 cm

10.27 karn (0.84.5)

B . 26,5 cm ; H . 70 cm

G . 3,690 kg

afb. 58 karn

Eens klaar wordt de boter gekneed . Dat gebeurt in een botertobbe .

10.27 botertobbe (81.651)

D . 61 cm ; H . 25 cm

G . 9,100 kg

afb . 59

afb. 59 botertobbe

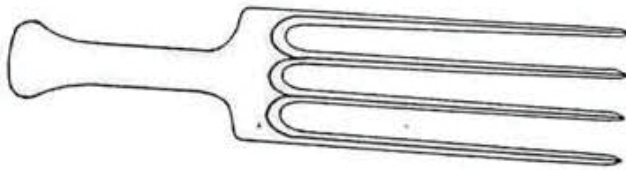
Uit melk maak je ook kaas. Tijdens de bereiding wordt de massa m.b.v. de kaasharp gesneden.

10.28 kaasharp (inv. 84.540)

L. 39,5 cm : B. 9 cm

G. 0,220 kg

afb. 60

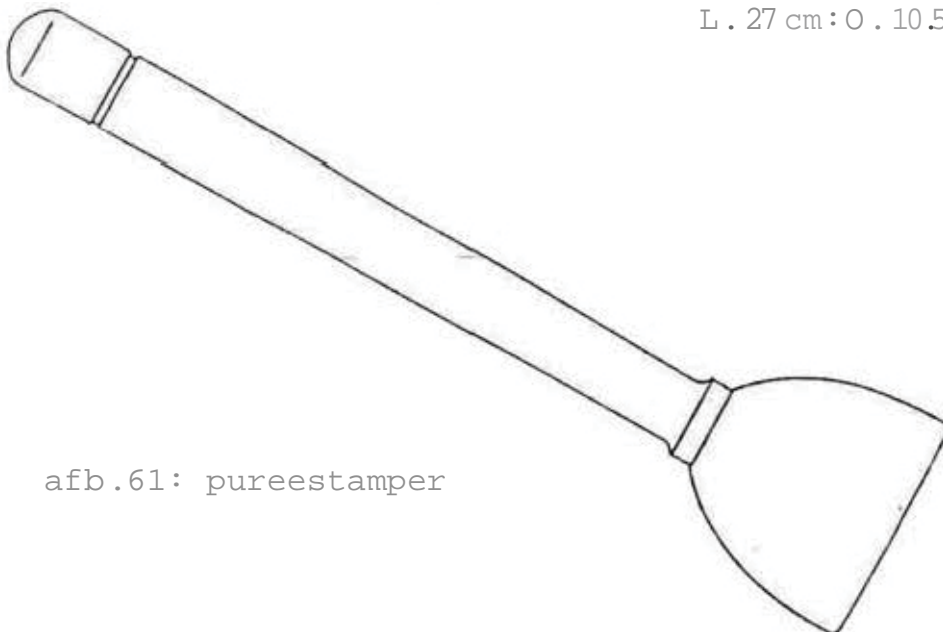

afb. 60 kaasharp

Ken je nog de pureestamper?

10.29 pureestamper (inv. SJ.498)

L. 27 cm : O. 10,5 cm

afb. 61: pureestamper

VERDER LEZEN

- G. BENKER, Altes bäuerliches Holzgerät, München, 1976.

- W. BOERHAVE BEEKMAN, Hout in alle tijden, s.l., s.d.

- F.T. EVANS, Wood since the Industrial Revolution: a strategic retreat ? in History of Technology 7 (1982) 37-55.

- M.E. GOULD, Early American wooden ware, Rutland, 1979/5.

- S.V.E. HEAL, The wood age ? The significance of wood usage in pre-iron age North-Western Europe, in S. McGRAJL, Woodworking techniques before A.D. 1500, s.l., 1982, 95-109 (National Maritime Museum, Greenwich. Archaeological Series, 7. B.A.R. International Series, 129).

- G. HINDLE, Material culture of the wooden age, Tarrytown-New York, 1981.

- R. MEIGGS, Trees and timber in the Ancient Mediterranean World, Oxford, 1982.

UITGAVEN VAN HET MUSEUM VOOR DE OUDERE TECHNIEKEN

- 1.1 J. DAVID, Reclame, bron voor de geschiedenis van de technieken,
1982, 21 x 14,5 cm, 60 blz., 111. 80 fr
- 1.2 J. DAVID, De tang. Eén woord, honderd-en-één werktuigen,
1983, 21 x 14,5 cm, 64- (32) blz., ill. 250 fr
- 1.3 J. DAVID, Rupsenbestrijding door de eeuwen heen,
1984, 21 x 14,5 cm, 33 blz., 111. 100 fr
- 1.4 J. DAVID, Wassen en strijken,
1988, 21 x 14,5 cm, 80 blz., ill. 190 fr
- 2.1 R. VAN DRIESSCHE, De vol van schaap tot trui.
1982, 29,7 x 21 cm, 34 blz., ill. stenc. 30 fr
- 2.2 J. DAVID, Het dorsen, van aar tot korrel,
1983, 29,7 x 21 cm, 31 blz., ill., stenc. 40 fr
- 2.3 R. VAN DRIESSCHE, Het malen van korrel tot bloem,
1983, 29,7 x 21 cm, 37 blz., ill., stenc. 40 fr
- 2.4 J. DAVID, Het vervoer te land,
1984, 29,7 x 21 cm, 44 blz., ill., stenc. 50 fr
- 2.5 J. DAVID, Hij noemt een schoen een schoe...,
1986, 29,7 x 21 cm, 63 blz., ill. stenc. 70 fr
- 2.6 J. DAVID, Alle hout is geen timmerhout,
1988, 29,7 x 21 cm, 39 blz., ill., stenc. 70 fr